

avslutar boken fortsätter förf. att problematisera sitt perspektiv på det regionala. Här diskuterar han till att börja med konstruktionen av två historiska regionala identiteter – kopplade till Varend respektive Jämtland – för att sedan avrunda med ett mer principiellt resonemang kring begreppet region och dess olika aspekter.

En distinktion som man ofta återkommer till inom dagens regionforskning är den som görs mellan ett konstruktivistiskt och ett essentialistiskt synsätt på regioner. Distinktionen har idéhistorikern Sverker Sörlin som upphovsman och innebär att man gör en skillnad mellan två olika sätt att se på regioner och regionala gemenskaper och identiteter. Vi har att göra med ett kontinuum där den ena ytterligheten betyder att man ser regioner som helt och hållet skapade och konstruerade, medan den andra innebär att regioner uppfattas som helt och hållet naturliga och därmed tidlösa. Sörlin har velat se "verkligheten" som en kombination av dessa båda poler. Aronsson väljer å sin sida att betona "det fruktbara i ett konstruktivistiskt perspektiv som lyfter fram skapandet av identiteter samt betonar de samhällseliga institutionernas och vetenskapernas roll i den processen" (s. 191).

Förf. argumenterar för en ökad forskningsinsats vad gäller regionernas roll i historien. Hans resonemang innehåller vissa hållpunkter. Att konstruktionen av regioner i hög grad är en fråga om makt är på sätt och vis självklar. Att det handlar om vetenskapens delaktighet i samhällsbildningsprocessen är också tydligt. Men härutöver blir förf. diskussion komplex. Han refererar till olika forskare vilkas perspektiv och begrepp kan bli till viktiga redskap i den efterlysta forskningen. Den finske geografen Anssi Paasi och dennes institutionaliseringsperspektiv framhävs särskilt. Här framträder också det som förefaller vara Aronssons främsta budskap: för att förstå vad som händer idag måste vi se på vad som har hänt historiskt, vi måste skapa oss en bild av hur institutionaliseringen av regionerna har gått till.

Aronsson har med sin rapport visat prov på en hög förmåga att täcka in ett mycket vitt och mångfasetterat forskningsfält. Man kan inte bli annat än imponerad. Rapporten kommer dessutom mycket lägligt inte bara för alla de forskare inom samhällsvetenskap och humaniora som arbetar med frågor kring regional och lokal identitet utan också för alla de tjänstemän och politiker som rent praktiskt är i färd med att realisera olika

former av regionala strukturer och arenor. Det historiska perspektivet ter sig viktigare än någonsin!

Markus Idvall, Lund

Lars Ericson: *Svenska frivilliga. Militära uppdrag i utlandet under 1800- och 1900-talen*. Historiska Media, Lund 1996. 292 s., ill. ISBN 91-88930-00-9.

Den 20 maj 1908 infördes ett utförligt reportage i Sydsvenska Dagbladet Snällposten om invigningen av monumentet över de skandinaver som stupade under boerkriget vid Magersfontein i Sydafrika den 11 december 1899. I artikeln kunde man läsa om den skandinaviska kårens hjältemodiga insatser mot den brittiska krigsmakten, varvid kåren enligt tidningens uppgifter hade förlorat 23 stupade medan 20 sårades och 19 tillfångatogs. Endast 8 undkom. Dessutom beskrevs utförligt monumentets utseende och den svenska stens tidstypiska inskription citerades, om än felaktigt (i SDS stod det "Han kunde icke vika, blott falla kunde han" i stället för "De kunde icke vika, blott falla kunde de".) Vidare refererades betydande delar av general Bothas försonande tal och överlåtelsen av monumentet i den holländska reformerta kyrkans vård. Även om det dröjde nästan en månad efter monumentinvigningen innan sammandraget kom på pränt i SDS, väckte såväl svenskars deltagande i internationella konflikter som minneshögtider över dem som deltagit i sådana stor uppmärksamhet i Sverige under 1800-talet och det tidiga 1900-talet.

Drabbningen vid Magersfontein, som krävde 971 brittiska och ca 250 boers liv, och insamlingen till det skandinaviska monumentet – vilket uppfördes mitt emot ett brittiskt – har nyligen uppmärksammats i historikern och arkivarien Lars Ericsons bok *Svenska frivilliga. Militära uppdrag i utlandet under 1800- och 1900-talen*. Förutom redogörelsen för de skandinaviska insatserna under boerkriget, som är mer korrekt jämfört med SDS:s, gör förf. en genomgång av de konflikter under de senaste två århundradena vari sammanlagt ca 100 000 svenskar deltagit. En del av krigen och det svenska deltagandet ter sig onekligen bekanta för en nutida läsare, framförallt FN:s fredsbevarande

aktioner i Cypern, Kongo, Mellanöstern och f.d. Jugoslavien, medan andra, i likhet med det svenska deltagandet i boerkriget, är, som förf. själv poängterar, mer eller mindre bortglömda. Hur många känner numera till de svenska militära insatserna i 1800-talets Nordafrika och Latinamerika eller att den skånske sjömannen Henric Ludvig Sundewall 1862 avancerade till att bli preussisk konteramiral? De svenska insatserna i några av det unga 1900-talets oroshärdar, som Makedonien, Albanien och Persien, har inte heller diskuterats i någon större utsträckning tidigare. Förutom att uppmärksamma dessa exempel är förf. framställning den första som tar ett samlat grepp om de svenska frivilliginsatserna.

Bland alla dessa frivilliga svenskar behandlar förf. också de som 1801–02 tillsammans med USA:s medelhavsflotta sökte få ett stopp på de nordafrikanska Barbarekstaternas piratverksamhet. Vidare diskuterar han de svenska frivilliga i Östersjöområdets konflikter, från de slesvig-holsteinska krigen 1848–50 och 1864, via de finska och ryska inbördeskrigen, Åland 1918–19, Estland, Lettland och Litauen efter första världskriget, till Finland och Norge under andra världskriget. Dessutom får vi följa frivilliga svenskar i de franska och brittiska flottorna under 1800-talet, i inbördes- och indiankrigens Nordamerika, i Belgiska Kongo kring sekelskiftet 1900, i 1930- och 40-talens Etiopien, som deltagare i NF:s fredsbevarande uppdrag i Saar inför och under folkomröstningen 1935 om områdets framtida status och nationstillhörighet, i inbördeskrigets Spanien samt i det tyska Waffen-SS under andra världskriget.

Genom att förf. bidrar med en bakgrund till alla krig som svenskar deltagit i blir *Svenska frivilliga* till yttermera visso en sammanfattning över flertalet av 1800- och 1900-talens stora konflikter, samtidigt som läsaren förflyttas över stora delar av jordklotet. Med denna breda upplägning är det inte bara möjligt att rädda många svenska frivilligas insatser, såväl heder- som klandervärda, från glömskan, utan förf. ställer också övergripande frågor. Han undrar t.ex. varför så många svenskar sökt sig bort från den långa fredens Sverige; vilka skäl som har drivit dem till att ta steget ut på allehanda slagfält. Förf. betonar att bevekelsegrunderna varit mångskiftande och att de varierat över tid och med de svenska regeringarnas inställning till konflikterna. Ericson menar att det går att urskilja fyra kategorier av frivilliga, vilka även har varit vägledande för

bokens disposition. *Svenska frivilliga* är uppdelad i fyra huvudavdelningar under rubrikerna ”Frivilliga stödda av en svensk hemmaopinion”, ”Yrkesverksamma militärer”, ”Idealister och äventyrare” samt ”Internationella fredsbevarande operationer”. Uppdelningen leder till att en del information upprepas på olika håll i boken, eftersom svenska frivilliga t.ex. kan ha deltagit både i en av de krigförande arméerna och i fredsbevarande styrkor i samma konflikt, vilket var fallet i det slesvig-holsteinska kriget 1848–50. Men trots denna praktiska invändning fungerar uppdelningen mestadels, framförallt vad gäller yrkesverksamma militärer och de fredsbevarande operationerna. De svenska insatserna inom såväl NF:s som FN:s regi skiljer sig åt från flertalet övriga svenska frivilliginsatser, eftersom det i de förstnämnda fallen inte har varit fråga om att välja sida i en konflikt. Undantag finns förvisso, som t.ex. de svenska FN-soldater som blev ertappade med att smugla vapen till den turkycypriotiska sidan 1964. Likaledes går det ofta att särskilja de yrkesverksamma officerarna som, i enlighet med en svensk officerstradition från 1600- och 1700-talen, har sökt sig till diverse oroshärdar för att vinna nyttiga erfarenheter eller få fördelar i karriärhänseende då de återvände till den svenska armén. Det skall dock understrykas att det i vissa fall kan vara svårt att avgöra om det är å yrkets vägnar eller av ideologisk övertygelse som en del officerare har sökt sig utanför landets gränser. Förf. är förvisso medveten om denna besvärliga distinktion, och ett flertal officerare återfinns också under rubrikerna ”Frivilliga stödda av en svensk hemmaopinion” och ”Idealister och äventyrare”.

Ericsons fyrdelade disposition är mest problematisk då han diskuterar de svenska frivilliga som reste till krigen med eller utan stöd av den svenska opinionen. I många fall är det svårt att få klarhet i om en person deltog i en konflikt för att den sida han deltog i hade stöd av den svenska regeringen och/eller en betydande del av folkopinionen (som t.ex. de svenskar som deltog på den grekiska sidan i krigen 1821–29 och 1897 mot det osmanska riket) eller om hans deltagande grundade sig på idealism och äventyrslystnad. Troligen förenades ofta dessa skäl.

Vad som är ytterligare diskutabelt med Ericsons uppdelning är att han inte klargör vad en opinion är samt att det i hans framställning inte tycks finnas mer än en

folkopinion åt gången. För att återvända till boerkriget finner vi att denna konflikt sorterats in under "Frivilliga stödda av en svensk hemmaopinion". Visserligen var det betydligt fler som deltog i kriget på boersidan, men som förf. själv uppmärksammar fanns det även ett antal svenska frivilliga i den brittiska armén (monumentet vid Magersfontein uppfördes efter en gemensam insats av frivilliga svenskar från båda sidor). Fördelningen avspeglar tämligen väl den svenska samtida debatten, som kartlagts av statsvetaren Jan-Gunnar Rosenblad i avhandlingen *Nation, nationalism och identitet. Sydafrika i svensk sekelskiftesdebatt* (1992). Rosenblad menar att flertalet av dem som var med och formade den svenska opinionen sympatiserade med boerna, men de gjorde det utifrån helt olika ideologiska uppfattningar. Men stöd återfanns också för den brittiska sidan. Den inflytelserike historikern Harald Hjärne t.ex. vände sig mot dåtidens "boerkult" med motiveringen att den var tysk, rasistisk propaganda.

Även i andra fall kan det vara svårt att avgöra vilka svenska frivilliga som hade stöd av en betydande svensk hemmaopinion och vilka som inte hade det, inte minst beroende på den moraliska dom som respektive krig har fått i efterhand. Dilemmat framgår vid en hastig utblick till Danmark, där det är först under de två sista årtiondena som den tidigare oomstridda bilden av den danska motståndsrörelsen kommit under debatt. Enligt den ursprungliga tolkningen bedrev den danska motståndsrörelsen en betydande sabotageverksamhet och den stöddes av den absoluta majoriteten av Danmarks invånare. Nödvändigheten av att revidera dessa uppfattningar har tydliggjorts bl.a. efter att modern forskning påvisat att motståndsrörelsens sabotage hade en mycket begränsad inverkan på den tyska krigsmakten samt att det var lika många danskar som anmälde sig till Waffen-SS som de som var verksamma i motståndsrörelsen. Dessutom anslöt sig ett betydande antal till motståndsrörelsen först i andra världskrigets slutskede.

Om vi studerar spanska inbördeskriget framgår det att det onekligen fanns många som stödde den republikanska sidan i Sverige och som inte kunde sympatisera med den svenska koalitionsregeringen – bestående av socialdemokrater och bondeförbundare – vilken anslöt sig till non-interventionspolitiken. Stöd för den republikanska sidan kom från radikala socialdemokrater, kommunister och syndikalister och ett stort antal svenska

förf. De sistnämndas verk om spanska inbördeskriget har, som litteraturvetaren Åsa Moberg visat i *Diktarnas krig. De svenska författarna och spanska inbördeskriget* (1986), medverkat till att forma eftervärldens bild av den spanska konflikten. Men Moberg understryker också med stöd av internationell forskning att spanska inbördeskriget bidrog till att splittra den allmänna opinionen, främst i Frankrike, men tydliga motsättningar återfanns också i Storbritannien, USA och Sverige. Det är således ingen självklarhet att de svenska deltagarna i de Internationella brigaderna i Spanien hade ett brett opinionsstöd. Säkerligen fanns det många – även bland deltagarna – som först och främst betraktade de svenska frivilliga som idealister (men inte äventyrare). Även om inte Ericson diskuterar problematiken utförligare tycks han vara medveten om den. Då han nämner att en av de spanienfrivilliga inbjöds till Svea livgardes officersmäss för att tala om sina erfarenheter från spanska inbördeskriget var det "inför en församling som sannolikt stod mycket långt ifrån honom politiskt" (s. 94).

Trots ovanstående invändningar skall det understrykas att förf. skrivit en viktig och spännande bok. Övergripande resonemang, som visar på att svenskar deltagit i fredsbevarande uppdrag under hela undersökningssperioden, medan det frivilliga deltagandet i olika krig i stort sett har upphört efter andra världskriget, varvas med intressanta personporträtt, såsom det av Gilbert Hamilton. En mödosam marsch från Ukraina till Königsberg (Hamilton beordrade att trupperna under hans befäl skulle ägna sig åt en dags persedelvård innan de marscherade in i staden) utgör onekligen en dramatisk höjdpunkt i boken. Men förf. livfulla skildring av Hamilton utgör ingalunda något undantag. Bland de svenska frivilliga finns det många som har efterlämnat material, vilket förf. bearbetat med finess, inte minst ur källkritisk synpunkt. Dessutom präglas boken av en vacker layout, vilket bidrar till att de illustrationer som kompletterar texten kommer till sin rätt. Att förf. är väl inläst på ämnet framgår av den digra käll- och litteraturförteckningen. Eftersom den följer bokens kapitel är det lätt för den intresserade att själv finna arkivmaterial, biografier och litteratur kring en särskild konflikt, oavsett var i världen de svenska frivilliga sökt sig.

Ulf Zander, Lund